Մ Ե Ղ Ո Ւ

8ՐԴ ՏԱՐԻ Թ. 248

ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ

10 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1864

Ինչ որ լրագրոյս խմբագրութեան եւ տնօրէնութեան կը վերաբերի՝ պէտք է ուղղել առ ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԼՐԱԳՐՈՅՍ Ա. ՀԱՅԿՈՒՆԻ։ Անվճար նամակ կամ ծրար կը մերժըվի։

Օրագիրս ամեն շաբթու ՇԱԲԱԹ օրերը կը հրատարակվի։

Գին տարեկան 120 դուռուշ արծաթ։ — Վեցամսեայ 70։ — Եռամսեայ 40։ Մէկ թիւը 4 դուռուշ։ — Դուրս ղրկըված Օրագրոց ճամբու ծախքը առնողին վրայ է։ — Ծանուցման տողը 1 դուռուշ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆԲ ԿԸՆԴՈՒՆՎԻՆ

Կ. Պոլիս. Օրագրոյս գրասենեակը, Մեծ—Նոր խանի վերի դուռ, թիւ 2։ — Զմիւռնիա. Պ. Ա. Ս. Խօճաեանի վաճառատունը։ — Տրապիզօն. Պ. Խաչատուր Էլմասեանի գրասենեակը։ — Թէքիրտաղ. Հայրենասիրաց Ընկերութիւն։ — Նիկոմիդիա. Պ. Հաճի Յակոբ Նազարէթեան։

ՄԵՂՈՒԻՆ ՎԵՐԱՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ամեն մարդ դիտէ որ Մեղուն երկու ամիսէ ի վեր ... այս դադարումը յաւիտենական պիտի ըլլար՝ եթէ երկու գլխաւոր պատճառ մեզ չ'ստիպէին շարունակելու։

Ա. Մեղուն ուժը տարի է կը հրատակվի բնաւ իր բաժնորդներուն դէմ անիրաւութիւն մը ըրած չ'ունի. թերթ մը պակաս հանեց նէ՝ տեղը յաւելուած մը տուաւ. թերթ մը կէս հանեց նէ՝ կէսն ալ ուրիշ անգամ տուաւ. ամեն զրկանք, ամեն նեղութիւն, ամեն վնաս, ամեն հալածանք ինք կրեց՝ իր բաժնորդներուն ծանրութիւն մը չը տուաւ. ուրիշ մէկ քանի թերթերու հրատարակիչներուն պէս, բաժնորդագիրները հաւքելէն ետքը կծիկը չը դրաւ. բաժնորդագիրները ժողվեց չը ժողվեց՝ միշտ բզզաց. կը յիշենք որ անգամ մ'ալ եւս ընթերցողաց ամէն առնող վախչող խմբագիրներուն դէմ վազեց։ Ութ տարի այս կերպով վարվելէն ետքը, ութերորդ տարիին մէջ ուրիշներուն մէկ ըրածը չարախօսութեամբ բամբասած ըլլալէն ետքը ինք ալ նոյնը ընել եւ բաժնորդներուն ամէն առնելէն ետքը (թէպէտ մեծ մասը դեռ չ'է տուած, ուղեն նէ թող ամչնան) կծկել երթալ Գետասեմանի ձորին մէջ հանգչիլ եւ անդէնը պարտական ճամբ չ'էր վայլեր ըրեն, ուստի պարտական եղաւ շարունակելու՝ արդէն վճարող բաժնորդներուն իրաւունքը չ'ուտելու եւ ցարդ չվճարողներուն ալ ինքզինքնին արդարացընելու կարծեցեալ իրաւունք մը չը տալու համար։

Բ. Պ. Մեչուխեչեան՝ որ կարծես թէ ... րած օրէն ի վեր անհանդիստ կ'ընէր զինքը, այս օրերս մեծ սպառնալիքով եկաւ ու անպատճառ եւ անյապաղ անոր հրատարակութիւնը պահանջեց։

«Ո՛չ հուր, ոչ սուր կրնան պիտի մեզ իրարմէ զատել, ըսաւ. դուն յաւիտեան իմ լրագիրս պիտի ըլլաս, ես ալ յաւիտենաւն յաւիտենից քու լրաբերդ պիտի ըլլամ. ալ աղեկ հասկըցայ ասոր. անիրաւնե՛րը, դուն իս անգործ թողած տեղդ ես քեզի սրդոդելով գալի ամեն լրագիրներուը ակռայիս զարկի, որ մէկը գտնեմ ինձի յարմար գալու եւ անոր ծառայեմ այսուհետեւ. ո՛չ ոք գտայ. Մէկը գտայ որ աշխարհի քաղաքականութեան վրայ ամենալուրջ խորհրդածութիւններ կ'ընէ կարգացողին բերնին ջուրիրը վազըցնելով ու հազիւ տարին անգամ մը Աղդին անունը կուտայ, ան ալ ձըղակոտոր ընելով, քթին բերնին յանկարծ ապտակ մ'իջեցընելով սիրտը կոտրելով ու «մի՛ ցաւիր ես քու աղեկութեանդ համար զարկի, կ'ըսէ, անդին կը գտանայ քովինին ալ աղեկ չ'ըրի՞ մի կ'ըսէ»։ Յարեւ տուի ուրիշի մը ու անմիջապէս զղջացի, բերանը բացաւ եղբա՛յր, գոցելիք չ'ունի, բերանը վրիրեցաւ, ղղալիք

չ՚ունի. երկու ժամ շարունակ ծորակ չունեցող աղբիւրի պէս բերնէն բառեր թափուեց՝ ամենքը մէկտեղ ժողվեցի բառարան մը չկնվեցան բայց միտք հասկըցընող խօսք մը չը չկնուեցաւ. ասոնց մէջ միայն սա կար հասկըցվելու. ըսի, կ՚ըսեմ, պիտի ըսեմ, խօսքս խօսք է, խօսքը խմն է. — Չէնեիդ բրդի մա՚րդ ըսի, քովէն փախայ, եաեւէս սկսաւ դարձեալ ոտռալ դոչել և տակաւին կը դոչէ. Տեսնըվեցայ ուրիշի մը հետ, ծառայութիւնս ուզեցի մատուցանել ինձեն. ինչ այնչափ խիստ խոհեմութիւն մը պահանջեց, որ ըլլալու բան չ՚է. այդ անձը աւելի աղէկ կ՚ընէր որ իր պահանջած այն խոհեմութեան փոխանակ լռութիւն պատուիրէր. հասկըցայ որ ժամ մը անոր քով կենամ՚նէ՝ ձաթիմ պիտի. ուստի մնաս բարով չ՚ըսած առի քալեցի. քիչ մը անդին փիլիսոփայ խմբագիր մը տեսայ. որ տակաւին իր փափաքած աղատութիւնը կիներուն չը կրնալ տալուն համար, կացինը ձեռք առեր ապառաժ քարերուն կը զարնէ ու կը զարնէ հասկըցայ որ անոր ալ դլուխը չախչախել ուզած քարերէն նուաղ պինդ չ՚է ուստի անխոսուկ հեռացայ քովէն. Ձամբուն՝ ի ծոյ փոխեցի. դայլ, դայլ, դայլ փիլիսոփայ մըն ալ դիմաւորեցի. ան ալ ներկային անզգայ՝ ապագային պատրաստութիւնը կը տեսնէ. այն ապագային որուն ոչ ձայերը պիտի հասնին և ոչ իր դրածները. բայց ինքը ապագային հասնելու համար՝ ապագայ լեզուն անգամ կը պատրաստէ. Աղին նետաձիգ կայր տղայ մը տեսայ հռչակաւոր լեռան մը բոյս, որուն կուրութիւնը իր թղթակիցներուն սուտն ու սխալը իրեւ ճշմարտութիւն կը կլլեցնէր իրեն՝ ինք ալ իրենները:

Տեսայ նաեւ օտալոցիի պէս եռքի խօսքը են առաջ ըսող պինդ գլուխներ, ինքզինքնին մէկ մէկ աստուած և մանր մունր լեռներու արաբիներ կարծողներ, ո՛ր մէկը ըսեմ, շատ մը խելքներ և հաւկիթով ու ալիւրով չինված մալեզներ:

Ունաք բարով ըսի ամենուն ալ ու ելայ հոս եկայ. պէտք է որ Աղուն շարունակվի. ահա քեզի կը պատմեմ, կ՚սպառնամ, կ՚աղաղակեմ, կորտամ և տես քեզի ինչ լուրեր կուտամ: Դրիչը ձեռքդ առ, ես վազը կուդամ:

Աեչուխեչային սպառնալիքը բառական չ՚էր մեզ մ՚ալ Աեռէոէդ խահվեի ճեղճեղն առտուկ մը գրեր ղրկեր է՝ ան ալ կը պահանջէ որ իր գրածըն ալ Աեղուին յաւելուած ըլլայ... Ընոր ալ խաթրը չը պիտի կոտրվի....

Եւ ահա՚ի վերայ այսքանեաց յուսահատութեանց և ահարկու սրտաբեկութեանց և Աեչուխեչայական բարկութեանց կամ եղեւ և մեղ գրել:

ԿՈՆԴԱԿ ՄԸ

Ալերջին լուրն այս է գրեթէ. ամեն տեղ ամեն մարդ ասոր վրայ կը խօսի. որը կը հաւնի, որը չը հաւնիր. մեկ քանի լրագիրներէ զգուշանալու համար Արօնական ժողով եւ Սրբազան Պատրիարք կոնդակ մը ղրկեր են եկեղեցիներուն մէջ կարդացվելու համար. բայց ո՞րն են այն լրագիրները. ահա ասոնք չեն բացատրեր եղեր կոնդակը ղրկողները. ուստի մեզադրելի են եղեր. պէտք էր կըսեն որ Սրբազան Պատրիարքն ու Արօնական ժողովը անունովը ճանչնալ տային ժողովուրդին թէ որոնք են այն լրագիրները, որոնցմէ զգուշանալ պէտք է. առանց այս ~~[illegible]~~ լալ քան թէ օգտակար. վասն զի հիմայ ամեն լրագիրներէ կասկած պիտի ըլլայ եւ ոչ ոք լրագիր պիտի կարդայ ձայերէն. ուստի եւ ընթերցանութեան նորարծաւած սէրը շուտ մը պիտի մոռնի ձայոց սրտին մէջ:

Ահա այս պատճառը միտք կը ցուցընեն կոնդակ կարդացվելու որոշման չը հաւնողները. բայց մենք որ կոնդակին կարդացվելուն ալ հաւնողներէն ենք, անոր ոճին ալ, մենք սա պատասխանը կու տանք Արօնական ժողովին կողմէն այդ չը հաւնողներուն ու կըսենք թէ Արօնական ժողովը երկու դիտաւորութիւն ունեցեր էր այսպես ընելով. մէյմը՝ չէր ուզած խայտառակել այն լրագիրները, որոնցմէ զգուշանալ կը պատուիրէր ժողովուրդին, յուսալով որ անոնց խմբագիրները այս թերթեւ հարուածով դգաստանալով՝ ապագային մէջ իրենց լրագիրն ալ ընթերցման արժանի կ՚ընէին: Ընկեր զատ՝ ի՞նչպես ըսեր թէ այս ինչ այս ինչ լրագիրները մի՛ կարդաք. որով պիտի ըսած ըլլար թէ այն ինչ այն ինչ լրագիրները միայն կարդացէք. հետեւաբար այն միւս լրագիրներուն ուղղափառ եւ բարոյական ըլլալուն վկայական մը տուած պիտի ըլլար մինչդեռ ինք ալ չէր կրնար երաշխաւորել թէ այսօրուան ուղղափառը վաղը չա-

բաժառ չը պիտի ըլլայ։

Բ. Եթէ անուններդ տար այն ղժուշանալի լրագրայ, ժողովուրդը չափազանց ոամիկ պիտի կարծեցըներ. չափազանց տգէտ, որ չարն ու բարին ամենեւին չը գիտէ ճանչել. եւ բաւական չէ որ իրեն ըսվի թէ ուշ դիր, քու ազգացած ցորենիդ մէջ որոմն կայ. եթէ այսչափ ըսելէն ետքն ալ չը պիտի որոշէ զանոնք, ալ այնպիսի ժողովուրդին հետ խօսիլն անգամ անօգուտ է։

Ասկէ զատ՝ ի՞նչ հարկ կայ որ Արօնական ժողովը ելնէ այս լրագիրները մի՛ կարդաք, այդ լրագիրները կարդայէք ըսէ. ով որ որոշելու կարողութիւն չունի՝ թող երթայ հարցընէ՝ ան ալ այն աուեն խոստովանաբար իրեն կը զրուցէ։

Կայ ժամանակ ալ կը սխալին ու կերթան լրագրաբաժանողներուն կը հարցընեն եղեր. անոնցմէ ալ ոչ ոք մեր մտածումը սեւ է կ'ըսեն ու ասանկով գայթակղեցուցիչ մարդ չը մնար։

Ժամանակ ալ մենք չարն ու բարին որոշելու եւ չարէն զգուշանալու կարողութիւն ունինք. մենք կոնդակի կարօտ չենք ամեն լրագիր դարձեալ կը կարդանք ու գիտցածնուս չենք չեզոք կըսեն. ասոր ալ Արօնական ժողովին խօսք չը մընար։

Սակայն Արօնական ժողովին պարտքն է, իր պարտքը պիտի կատարէ՝ ասոր ալ ըսելիք չը մընար։

ԽՐԻՄԵԱՆՆ Ի ՄՈՒՇ

Խօսքը կայ գործը չը կայ, ամեն շաբաթ կը կարդացուի գրեթէ ասի մերթ մէկ լրագրին մէջ, մերթ միւսի մը. բայց մարդը տակաւին հոս է եւ աստուած գիտի երբ պիտի երթայ Խրիմեանն Ի Մուշ։

Ազգային Քաղաքական ժողովոյ վերջին որոշմանը նայվելու ըլլայ նէ՝ ալ անոր չելէն լացած կ'երեւայ եւ քիչ ատենէն պիտի ըլլայ Խրիմեանն Ի Մուշ։

Սակայն լաճենուս նայելով եւ Ի հարկէ այնպէս ըլլալու է, վանուց բարեկարգութեան համար հաստատուելիք կանոնագրութեան համեմատ վանահայրները վանական ժողովի մը նախագահ նստելով ամեն անօրէնութիւն մեծագոյն մասին որոշմամբը պիտի ըլլայ. Մուշի վանքին միաբանութիւնը գրեթէ ամբողջ թըշնամի ըլլալով Խրիմեանին՝ Ի հարկէ անոր ամեն փափաքն ու առաջարկութիւնները եւս պիտի ձգէ ժողովին մեծագոյն մասը եւ ան ատեն ի՞նչ բարիք պիտի կրնայ ընել ազգին Խրիմեանն Ի Մուշ։

Այսչափ նեղութիւն կրեց Խրիմեան իրեն նեղութիւն հանդերձ, այսչափ աշխատութիւն յանձն առաւ ազգային Ա. արչութիւնը, այսչափ սրտի անհանգստութիւն կրեց ժողովուրդը եւ վերջապէս հասկցուեցաւ թէ վանականները ինչ մարդիկ են եւ թէ Խրիմեան ինչ բարիք կրնայ ընել ազգին նոյն վանքին եկամուտը, եթէ միաբաններուն մեծագոյն մասը իրեն արգելք չըլլան։ Այսի հասկցուելէն ետքը ազգային Ա. արչութեան խոհեմութեանը չենք ձգեր որ միաբաններէն ապստամբներուն կամ սանձ չը դրած կամ լեռն Ի վեր թող չը տուած՝ երթալ անոնց հետ նորէն կռուելու ղրկէ Խրիմեանն Ի Մուշ։

Միաբաններէն չորս հինգ հատը արդէն հոս են, հոն ճնացած մէկ քանին ալ այն ատեղէն հանելու ճարը մտածելու է Ա. արչութիւնը, այնպէս որ ազգին յառաջադիմութեանը մի միայն իրենց շահուն երկիւղովը թշնամացածները մեծագոյն մաս չը կազմելով հոն՝ կարող ըլլայ Խրիմեան ալ Ա. արագայ ազգաշատիկ վանքէն ազգին ընծայած երեսայրեաց կրկնապատիկն ու եռապատիկը տալ ազգին Մուշ այն հոչակաւոր եւ հարուստ վանքէն, որուն պտուղը, մինչեւ ցարդ մասնաւոր թըշուով անձինք վայելած են՝ ազգին ընդհանրութեան ծախքովը ինքզինքնին իրենց ազգականները եւ իրենց պահպանները պարարտացնելով։ Ազգին համար խստաւանպիտան մէկ քանի վանականք եւ անոնց թիւկունքը ժողովուրդին ընծայած կաթն ու մեղրը իրենք կուտեին առաջուց ու ժողովուրդին տղայոցը, որոնք վանքին մէջ կրթութիւն առնելով ազգին օգտակար եւ պիտանացու անդամները կրնային ըլլալ, ցամաք հաց ու անժուռ ապուր կը կերցնէին։ Խրիմեանին տալու է Ա. արչութիւնը այնչափ ուժ, որ կարող ըլլայ առ չինութիւնն որկրամոլութեան չափ եւ սահմանը դնել անարգել՝ եւ վերջիններն ալ փոքր ինչ լաւ կերպով խնամել եւ անոնց խստամբերութեան դասերը քիչ մը թեթեւցնել։ Եթէ Ա. արչութիւնը չը պիտի հոգայ կանխաւ այս ամենը աւելի լաւ կրնէ որ չը ղրկէ Խրիմեանն Ի Մուշ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐԻ ՄԸ

ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ

Ազգային ժ անտուկին վերակացուն խորհրդաժողովն է ըսեր։ — Ազգային անտուկին վերակացուն անմեղ է։ կատարեալ հաւատարիմ է։ — ես կը հաստատեմ անոր խորհրդակցութիւնները։ —մենք անոր պաշտօնը աւելի կը մեծցնենք։ Այս խօսքերը կը պատրաստեն մը՝ ի վեր ազգային Տնտեսական խորհուրդին կամ լաւ եւս անոր մէկ անդամին ու եկեղեցիոյ հոգաբարձութեան մէջ։ Քաղաքական ժողովն ալ մէկուն, եւ միւսին ըսածները քննելէն առաջ Ազգային սընտուկին վերակացու մը դրկելուն անկարեւորութիւնը տեսնելով։ — որովհետեւ անտուկին մէջ ալ՝ ստակ չը կայ, — այն պաշտօնը լուծելու եւ պաշտօնակալը ազգին վրայէն թեթեւցնելու կելլէ։

Ալ չենք ուզեր ըսել թէ եկեղեցիոյ հոգաբարձութիւնը իր ձեռնհասութենէն վեր եղած գործերու դիմելով նորէն այն պաշտօնն ու պաշտօնակալը հաստատելու եկաւ վայրկեան մը։ բովբռպաբաբ վայրկեան մը տեւեց։

Հիմայ այն մարդը, որ մէկ կողմէն խորհրդակ եւ ազգին ստակը ուտող կ'ամբաստանվէր, միւս կողմէն ալ անմեղ եւ արդար կը վճռվէր, հեռացած է իր պաշտօնէն ու ազգային Ա՛արչութենէն։ Այսու ամենայնիւ սիրտերը անհանգարտ են եւ պիտի մնան այսպէս մինչեւ որ քննութիւն մը ըլլալով գործին որակիսութիւնը չը յայտնվի։

Ազգային Սահմանադրական Ա՛արչութեան առաջին օրերը հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը իր անդամներէն մէկուն գողութիւնը բռներ էր, այնատենի Տնտեսական խորհուրդին առջեւ ալ անոր գողութիւնը հաստատեց, միանգամայն եւ պահանջեց որ այդ անձը իր անունը նովը եւ ըրած գողութիւնովը հրատարակվի։ Տնտեսական խորհուրդը բաւական պատիժ համարեց այդ անձին՝ զանի իր պաշտօնէն հանելը եւ աղաչեց զհոգաբարձութիւնն ալ որ այս չափով գոհ ըլլայ եւ խոհեմութիւն ունենայ։

Սանկով ինչ եղաւ, գիտէք, մարդ չէ մացաւ անոր գող ըլլալը եւ որովհետեւ այն ատենի ոչ Տնտեսական խորհուրդը յաւիտեան պիտի մնար իր պաշտօնին մէջ եւ ո՛չ հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը, անցածները քիչ մնաց որ այն մարդը նորէն ազգային պաշտօնի մը պիտի դրվէր՝ արդի ընտրողները անոր առջեւ ըրածէն տեղեկութիւն չունենալովնին։

Այսպէս այսօր ալ եթէ հիմնական ամբաստանեալ անձին ըրածը քննութեան չառնվի՝ անմեղ է նէ ցաւալի բան եւ մեծ անիրաւութիւն պիտի ըլլայ միշտ կասկածելի մնալովը։ եթէ խորհրդակ է ատոր գուցէ նորէն ազգային պաշտօնակալ մը ըլլայ եւ այն ատեն նորէն իր առջեւ ըրածները նորոգէ։

Գուցէ ոմանք ըսեն թէ կասկածելի ըլլալովը ալ այսու հետեւ ոչ ոք անոր ազգային պաշտօն կը յանձնէ։ ասոր չենք կրնար համոզվիլ վասն զի շատ կասկածելի մարդիկ կան այսօր՝ ազգային պաշտօններու մէջ եւ անոնց մեծագոյն մասն ալ դարձեալ շատ հաւատարիմ կը գտնենք հիմայ։

Ասկէ զատ ինչու կասկածելի մնայ Մոմ ձեան Սկրտիչ աղան, ազգը ինչու անիրաւութիւն ըրած ըլլայ անոր որով այնչափ գործունեայ եւ ազգին անձնուէր երեւցող մարդ մը իր վրայ եղած զրպարտութեան մը համար ազգին ծառայելէն դադրի ու անմեղութեամբըն ալ այսօր ամենուն երեսէն կէս մը ինկած համարվի։ միանգամայն եւ անոր վրայ զրպարտութիւն ընողն ալ անպատիժ մնայ։

Երեք տարի առաջ Ֆիւլ Ֆավըը Ֆրանսայի օրէնսդիր ժողովին մէջ կը պօռար, եթէ լրագիրները ազատութիւն ունենային մանաւանդ անձնական վիճ գործողութիւնները քննելու եւ հրատարակելու՝ այսօր Մխէսի մասնաւոր գործողութեանց երեսէն շատ մը մարդիկ մեծամեծ վնասներ եւ անանկութիւն չը պիտի կրէին։ ։ ։ Տպագրական ազատութեան հակառակ կողմը հոն պատասխանեցաւ մնայ։

Երեք շատ մը անձինք վնաս կրելէ ազատ պահելու համար անհատի մը իր մասնաւոր գործողութեանց մէջ անգամ ըրած խորհրդակցութիւնները քննել եւ հրատարակ հանելը օրինաւոր եւ օգտակար կը դատվի, ինչո՞ւ ուրեմն ամբողջ ազգի մը վնաս տալով իր շահուն համար գողութիւն եւ խորհրդակցութիւն ընող անձը քննութեան չենթարկվի պիտի եւ քննութեան արդիւնքը չը պիտի հրատարակվի, որպէս զի ամենայն ոք զգուշանայ անկէ ապագային մէջ։ ո՞ր խենդը կրնայ խոհեմութիւն

անուանել այսպիսի բան մը ծածկելը։

Ազգային Ա. արչութեան պարտքն է քննել այս գործը եւ իր քննութիւնը հաղորդել ազգին։ Իմ օրովս ես այն անձը ալ ազգային պաշտօնի մը չեմ դներ ըսելը՝ բաւական չէ՝ քանի որ ըսողները իրենք մշտնջենաւորապէս ծնալու չեն իրենց պաշտօնին մէջ։ Այսօր ազգին ղեկը ձեռքերնին ունեցողները պէտք է իմացնեն՝ ազգին օգտակար եղող ու վնասակար եղող անձերը, որպէս զի իր քուէն օգտակարին տայ ու վնասակարէն զգուշանայ։

Ազգային Սահմանադրական Ա. արչութիւնը եթէ այս պարտքը ըստ արժանւոյն չը կատարէ՝ այն ատեն լրագիրները պիտի կատարեն եւ մենք կարծենք իրաւունք չունենայ պիտի լրագրաց ըրածին դէմ գանգատելու։

Մեծայարգ խմբագիր։

Ջամանակ հանդիսի 46 թուոյն մէջ յօդուածք մը տեսանք ստորագրութեամբ Ն. Ս. Թաշճեանի, որուն վերնագիրը թեպետ առ Ազգային Պօնտական ժողովն ուղղեալ այլ շարժառիթը՝ նոյն Ջամանակ հանդիսի 45 թուոյն յայտնեալ ծաղուածովը շաբաթանի խաղից վերայ մեր հրատարակած Տեսութիւնքն եղած են։ Յիշեալ յօդուածին մէջ խազերուն զօրութեանց եւ անոնց գործածութեան մասին իբր եզրակացութիւն յառաջ բերուած մէկ քանի վաստերը զերեթէ կէտ առ կէտ մեր Տեսութեանց արձագանքն ըլլալով՝ թէ ասոնց եւ թէ իրր առարկութիւն ցուցուած մէկ քանի օրինակներուս մասին երկարօրէն խօսելու եւ վիճելու տեղն չունենալով՝ այսչափ միայն կ՚ըսենք որ այն օրինակներուն մէջ խազերու տարբերութիւն չենք տեսներ, ինչպես որ կուզէ ցուցընել, բայց ի նկատմանէ Ջոպոճ երգէն որ այն ալ տեսակ մը ստեղծ է՝ նման Ներսոր Ֆեսոյ երգին. հետեւաբար պէտք է գիտնալ որ մենք միմիայն հիմնական կէտերու վերայ հաստատած ենք մեր Տեսութիւնքը, եւ երգը համարելով մի ըստ միոջէ յիշել ամեն մէկ մանրամասնութիւն։

Այսու ամենայնիւ, առաջին անգամ մամուլի ներքեւ ինկած խնդիր մը կրնայ ըլլալ որ ակամայ սխալներ կամ թերեւս թերութիւններ ունենար, որն որ ընթերցողաց դիտողութեանն ալ յանձնելված լինելով, ինչպէս ամեն կողմն անձ հատ նոյնպէս եւ Երդոյ Պ. Թաշճեան որ բարեհաճեցաւ քանիցս անգամ այս խնդրոյն վերայ հրապարակ իջնել, աղատ է իւր կարծիքն ըսելը այլ պէտք է որ խնդրոյն մթութեան հակառակ մեր համառօտ Տեսութեանց՝ մինչեւ անգամ ամեն մէկ բառերուն միմեանց հետ սերտ կապակցութիւն ունենալը նկատելով, եթէ հնար է աւելի ուշադրութեամբ կարդայ զանի, եւ իւր առարկութեանց շատին լուծումը եւ մեր կարծիքն գալձեալ հան կրնայ գտնել, դիտելով միանգամայն որ ըստ մեզ այս խնդիրը երաժշտական քննութեան որչափ ալ ենթակայ ըլլայ նէ, տակաւին իւր սրբազան հնութեանը աղագաւ պատմական եւ բանասիրական արժէք մը ունի, զոր մեզի սկզբունք ընել չնայացած ենք, այս խնդրոյն վերայ Երդոյ հասարակութեան ներկայացած օրերնուս ի վեր։ Հետեւաբար այս մասին արդէն եղած եւ ըլլալիք գրութիւնները եթէ սոյն բանասիրական ուղղութիւնը չունենան շատ կարեւորութիւն մը չունին մեր աչացը։ Նաեւ սակայն մեր կարողութեան սահմանին ալ ճանչնալով կը վախճացինք որ այս խընդիրը ա՛լ աւելի գիտնական ազգայնոց ուշադրութիւնը գրաւէ, զի մինչեւ որ ասի չըլլայ՝ հիմնական բարեկարգութիւն մը անկարելի կը թուի մեզ, որոյ ապացոյց են ցարդ եղած փորձերը։

Այս առթիւ յիշեալ յօդուածին մէկ դլխաւոր սխալն ալ ուղղել կը հարկադրինք, որով կը ցուցընէ թէ մենք շարականը ձայնագրելու պարտքը չը ճանչնալով նոր խազերով շարական ապել առաջարկած ենք։ Շարականը ձայնագրելու մասին մեր բաղձանքը կարծեմ զգալի կերպիւ յայտնած ենք դեռ քիչ ատեն յառաջ։ սակայն պարզենք այս անդամ սխալ հասկըցուած խօսքերնիս։ Ա. Մեր եկեղեցական եղանակաց հնութեան եւ ճշդութեանը մասին բացարձակապէս վճռող հեղինակութիւն մը չըլլալով ներկայիս մէջ, խազերուն հնութիւնը բաւական երաշխաւորութիւն մը ըլլալով շատ կէտերու մէջ մեզի կրնայ առաջնորդել։ Բ. Ազգին ներկայ վիճակին նկատմամբ՝ շատ կարեւոր գրքեր մինչեւ անգամ Ջոմպէրտ չը գտնըլված ատեն՝ ձայնագրութեամբ շարականը, որուն օրինակն անդամ պատրաստ չէ, մեծամեծ ծախքերով տպվելուն յոյս մը չունենալով պարզ Ջոյնոզը տպվելու ատեն խազերուն սրբագրվելը առա-

ջարկած ենք, ապագայ յոյսէն վերադաս համարելով՝ ներկային բարւոք գործածութիւնը։ Գ. Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ժամերգութեան սահմանին մէջ երգոց մեծ մասը յորդորակ եւ քաղուածք ըլլալով, ձայնագրութեան մէջ ալ բառերուն իրարմէ տարապայման հեռաւորութիւն ունենալը, մէկ օրինակի վերայ քանի մը անձ ձայնագրութիւնը ճիշդ կարդալու անհնարութիւնը, եւայլն, եւայլն, այնպիսի դժուարութիւնները կը յարուցանեն որով կ'ստիպուինք Զայնոյն կարեւորութիւնը ձանձնալ. իսկ ձայնագրութեան առնուած շարականը միմիայն իբր հիմնական կանոն՝ դասատուութեան եւ ծանր երգոց համար կրնայ գործածուիլ, միանգամայն եղանակները եղծման եւ կորսուելու վտանգէ կ'ապահովէ։ Դ. Ուստի հարկ է որ շարականի խազերն ալ սրբագրուին, եւ ձայնագրութեան առնուելու շարականը ըստ կարելւոյն անոր վերայ հիմնուի, որով այս երկուքը համաձայն գրութեան մէջ մնան։

Ահա՛ մեր կարծիքը։

Եկեղեցական երգոց բարեկարգութեան մասին Յանձնաժողովի մը որոշումը Ազգային Ընդհանուր Ժողովը արդէն ըրած էր, ժամանակի վերջին [illegible] Սակայն այս Յանձնաժողովին մէջ պատմութեան եւ մատենագրութեան հմուտ անձինք ալ պէտք են որ երաժշտութեան չէրցածը վճռեն, վասն զի եկեղեցական երգոց բուն եղանակները գտնելու եւ վճռելու խնդիրը կարծրացածին չափ դիւրին չըլլալով, այնպիսի նախատեսութիւններ պէտք են, որ այս մասին եղած կարգադրութիւններն ընդհանուր Ազգային եկեղեցւոյ մէջ ընդունելու եւ գործածելու տրամադրութիւնները առնենալէ զատ, տպվելէ յետոյ իրաւացի գանգատներու եւ դիտողութեանց տեղի չտայ։

Ընծանայողդ Խմբագիր, խնդրելով որ սոյն գրութեանս Ձեր պատուական հանդէսին մէջ տեղի չնորհել բարեհաճիք, կը կրկնեմ Ձեզ այս սուրբ խորին յարգանաց հաւաստիքը։

1854 Սեպտեմ. 28

Կ.–Պոլիս։ Ե. Մ. Տ[illegible]եան։

Մասիս լրագրոյն 659 թիւէն հետեւեալը կը քաղենք։

Ինչպէս որ նախընթաց թուով ծանուցեր էինք, Ս. Երուսաղէմայ նորընտիր Պատրիարք Վերապատիւ Տ. Եսայի Ծ. վարդապետեան երկուշաբթի առաւօտ Մայրաքաղաքս հասաւ Ընծայարիական շոգենաւով։ Ս. Երուսաղէմայ Պատրիարքական փոխանորդ Վերապատիւ Յ. սահակ եպիսկոպոսն եւ մեկ քանի եկեղեցականք անմիջապէս շոգենաւն երթալով՝ նորընտիր Պատրիարքը դիմաւորեցին եւ պատուապատշաճ մեծարանօք Ազգային Պատրիարքարանը բերին։

Մեր արդէն ընթերցողք կը յիշեն անշուշտ որ լրագրոյս 653 թուով Ս. Երուսաղէմայ Պատրիարքի ընտրութիւնը ծանուցած ժամանակնիս, խոստացեր էինք նորընտիր Պատրիարքէն Ազգին ունեցած ակնկալութեանցը վերայ քանի մը խորհրդածութիւններ ընել։

Այս խոստումն այսօր կը փութանք՝ի գործ դնել համառօտիւ, եւ կը յուսանք, որ ինչպէս Ազգային ամեն խորհող անհատ՝ նոյնպէս եւ մանաւանդ՝ի մասնաւորի Վեր. նորընտիր Պատրիարքն իրենց բարեսէր ուշադրութիւնը չեն զլանար մեզ։

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ թէ Ս. Երուսաղէմի Պատրիարքական ընտրութիւնն Ազգային մեծ շարժման մը առիթ եղաւ. ըսել է որ Ազգին այս ընտրութեան մեծ կարեւորութիւն մը տուաւ։ — Ինչո՞ւ համար արդեօք։ — Պատասխանն ամենուն յայտնի է։ — Ա՛ն զի Ազգը մեծ օգուտներ կակնկալէ իրաւամբ այն Աթոռէն։

Ներեսփոխանական ժողովը՝ որ Ազգին կամոյ հաւաքական ներկայութիւնն է, այս ընտրութիւնը ոչ Պօղոսի եւ ոչ Պօղոսի ազդեցութեամբ ըրաւ, հետեւաբար Պօղոսի կամ Պօղոսի ձայն եւ կամք ճնացած չէ եւ չը կրնար մնալ, այլ միայն ԳՈՐԾ կ'ապատուի։

Ով որ այսօր չը սերմաներ, վաղը չը կրնար հնձել։

Ինչպէս մարդկային ամեն ձեռնարկութիւն՝ նոյնպէս կրօնքն ալ իր սրբազան նպատակին հասնելու համար միշտ ներկային կարօտութիւն ունի։

Հասարու համար կրօնի նպատակը միայն յաւիտենականութիւնն է, ուստի յաւիտենականութեան հասնելու միակ կամ ապահովացնող միջոց ճանչած են մեծակեցութիւնը կուսութիւնն ու աղօթքը. այս համոզմամբ կրօնի

պաշտօնեայներէն ալ այսպիսի ծառայութիւն՝ նոր միայն ապասելով կը բաւականանան։

Ըստ մեզ կրօնքին նպատակը կրկին է. նոր՝ կային մէջ առաքինի կեանք եւ ապագային մէջ յաւիտենական երջանկութիւն։

Ուրեմն կղերին անհրաժեշտ պարտքն է նախ ընկերական բարոյականութիւն սովրեցընել ժողովրդեան, որպէս զի ներկային մէջ բարի կամ առաքինի ըլլայ, եւ հետեւաբար յաւիտենական երջանկութեան մէջ ալ երջանիկ։

Այս ըրած նախադասութիւններէս ինքնին յայտնի է, որ եթէ կղերը ներկային մէջ ընկերական բարոյականութեան քարոզ, օրինակ եւ ուսուցիչ չըլլայ, անհնար է որ յաւիտենական երջանկութեան առաջնորդելու կամ կրօնի վերջին նպատակին հասնելու կարող ըլլայ։

Կրօնից ասպարէզը թէ եւ բովանդակ տիեզերքս է, բայց կրնանք ըսել թէ ունի նաեւ առանձին եւ մասնաւոր հաստատութիւններ իր այս կրկին նպատակին դիւրաւ հասնելու համար։ Այս հաստատութեանց կարգէն են վանքերը՝ իբրեւ դիշերօթիկ վարժարաններ կամ բարոյական դաստիարակութեան տուներ, ուր դաստիարակ կամ ուսուցիչ է Աղերը։

Աղգային վանքերն այս տեսութեամբ նախառաջ ժամանակներս, անշուշտ մեծ ցաւ է ամեն ճշմարիտ ազգասիրաց եւ կրօնասիրաց տեսնել՝ որ մեր վանօրէից գրեթէ մեծագոյն մասը՝ չըսենք ամենն ալ՝ առ այժմ իբրեւ միայն առանձնական աղօթատեղիներ համարուած, միայն աղօթողներ հասցընելու կը ծառայեն. աղօթողներ՝ որոնք ներուի մեզ ըսել՝ ո՛չ ներկային եւ ո՛չ ապագային համար օգուտ մը ունին Աղգին, այլ ընկերական դաստիարակութիւնէ զուրկ, մարդկութեան անօգուտ, միայն իրենց հոգւոյն փրկութեանը կ'զբաղին։

Որոց վանքերն ասկէց աւելի բարձր եւ վեհ նպատակներու համար հաստատուած են, եւ ասոր անժխտելի վկայ է ազգային պատմութիւնը։

Սահմանադրութիւնը՝ որ Աղգիս կրօնական իշխանութեանց խորհրդովը շինուած եւ ընդհանուրին ընդունուած ու վաւերացած Աղգային օրէնք մըն է, վանօրէից բուն նպատակը ճանչնալով, կը վճռէ թէ «բոլոր վանքերն Աղգին բարոյական զարգացմանը ծառայելու պարտաւոր են. ուստի ամեն մէկն իր կարողութեան չափովը ունենալու է ընծայարան, քանդարան, տպարան, հիւանդանոց, եւ ասոնց պէս ուրիշ ազգօգուտ հաստատութիւններ»։ Սահմանադրութեան յօդուած 48։

Ուրեմն Աղգին բոլոր վանականաց պարտքն է այս սահմանադրական պահանջումն՝ ի գործ դնել. ասով միայն կրօնքն իր սրբազան նպատակին կը հասնի։

Խօսքերնիս ուրիշ կերպով բացատրենք. Ո՞րովհետեւ մարդոց յաւիտենականութեան մէջ ունենալիք պատասխանատուութիւնը կրնանք ըսել թէ բոլորովին ընկերական եւ բարոյական պարտականութեանց կատարմանէն կախումն ունի, եւ որովհետեւ այս պարտականութեանց գլխաւոր դաստիարակ եւ ուսուցիչ ըլլալու նէ՛ւիլական պաշտօնն ունի կղերը, ուրեմն եթէ կղերին անհոգութեամբը մարդիկ ընկերական պարտականութեանց տգէտ մնան, ծանր պատասխանատուութիւն մը կը հրաւիրէ իր վրայ կղերը։

Մեր այս դիտողութեանց առթիւ տուողը՝ ինչպէս յայտնի է՝ Ս. Էրուսաղէմայ նոր Պատրիարքի ընտրութիւնն ըլլալով՝ բնականապէս խօսքերնիս ալ առ այժմ՝ ի մասնաւորի Ս. Էրուսաղէմայ նորընտիր սահմանադրական դահակալին կը դարձնունենք, եւ կը հարցունենք թէ՝ Ս. Յակոբայ դերահռչակ եւ պանծալի վանքն ալ՝ ազգային ուրիշ վանօրէից նման՝ մինչեւ յայսօր լոկ իբրեւ աղօթատեղի մը ըլլալէ աւելի ի՞նչ ծառայութիւն ըրած է ազգին։

Այս հարցման պատասխանը մենք չենք տար, այլ կըսենք միայն թէ ազգը՝ ինչպէս ամեն վանքերէ՝ նոյնպէս Ս. Յակոբայ վանքէն ալ իրաւամբ կըսպասէ իր ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ։

Գուցէ հարցընողներ ըլլան թէ Աղգին այս պահանջման գործադրութիւնը վանքին ներկայ միաբաններուն ձեռօք կրնա՞յ կատարուիլ. կամ թէ այսպիսի ծառայութիւն մը անոնցմէ ի՞նչպէս կրնայ սպասուիլ, քանի որ բնական է թէ մարդ մը իր չունեցածը չը կրնար ուրիշին տալ։

Մենք քարերէն Աբրահամու որդիք յարուցանելու ամենակարող Աստուծոյ կը յանձնենք մեր Աղգին բարոյապէս զարգացման չնաշխարհներ յարուցանելու հրաշքը, բայց կը խնդրենք Գերեր, նորընտիր Պատրիարքէն որ այս կէտին լաւ ուշադիր ըլլայ, եւ ինքնին ընտրէ աղգին հաճոյ կամ ձեռք։

Այս է մեր առաջին դիտողութիւնը զոր կը համարձակիմք ներկայացընել Նորընտիր Սրբազան Պատրիարքին,

Երկրորդ. Ազգասաղէմէն զատ ուրիշ տեղ մը չունինք գրեթէ որ աղջին այս ցրուեալ վիճակին մէջ՝ այլ եւ այլ տերութեանց եւ զանազան կլիմաներու տակ ապրելով աղջականները տարուան մէջ 6—7 ամիս՝ի մի ամփոփել բոլորովին անձնական զբաղմունքէ ազատ։ Մրթէ քի՞չ բարիք կը ծնէր Ազգին՝ այս խառն ընկերակցութենէն՝ թէ միաբանութիւնը միմիայն աղօթքի եւ օրհնութեան պարապելու մտադիր չըլլար. մրթէ այս խառն ընկերակցութիւնն ապարդիւն կը ցրուէր միշտ՝ եթէ միաբանութիւնը դիտնար օգուտ քաղել անկէ։

Արդարեւ եթէ միաբանութիւնը գոնէ Ս. Պօղոս Ընձեռնուէր ընկերութեան ընթացքը բռնէր վանքին մէջ, քիչ ժամանակէն ազգայնոց մեծ մասը դրել կարդալ չը գիտնալու դըժբաղդութենէն կազատէր. Թո՛ղ Ազգային գաղափարին եւ Ազգային ընդհանուր կրթութեան տարածումը, որուն ամենազօրաւոր եւ ամենայարմար միջոց մը կրլլար եւ տակաւին կրնայ ըլլալ Ս. Յակոբայ վանքը։

Երրորդ. Վանքին տպագրատան զարգացումը՝ Ազգին բարոյական զարգացման միջոց մը ըլլալէ զատ, վանքին ալ թէ՛ բարոյական եւ թէ՛ նիւթական բարգաւաճանաց ապահով միջոց մը կրլլար։ Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեան վանքերն ասոր ազդալի օրինակ մըն են։ Ոչ միայն Ազգային դրականութիւնը բաւական ծաղկեցուցին, այլ եւ իրենք ալ մեծցան, հարըստացան եւ աշխարհի առջեւ համարումն ու յարգ ստացան։ Ս. Յակոբայ վանքն անոնցմէ առելին կրնար եւ կրնայ ընել։

Չորրորդ. Եթէ ոմանք չափազանց ալ կարծեն, մենք սահմանաւոր պատրաստութիւն մը կը համարինք նոյն իսկ Հայաստանի մտաւորական զարգացման կեդրոն դարձեալ Երուսաղէմը կարծել։

Հաւասիկ ինչո՞ւ։

Երուսաղէմ տուրք մը կը վճարէ Ազգին յանուն ձեմարանի, որուն անունը միայն կայ, բայց տուրքն իր նպատակէն բոլորովին խոտորած է։

Արդ, Երուսաղէմայ վանքը կրնայ եւ պէտք է որ գաւառական ընդարձակ դպրոց մը ըլլայ եւ իւրաքանչիւր գաւառներէն մէկ մէկ կամ երկերկու տղայ առնու եւ զանոնք արժանապէս կրթէ, որով ըլլան վարժապետներ, վարպետներ եւայլն եւայլն։

Ասով Ս. Պօղոս ըստ մասին կազատի կղերանոցի մը մեծ եւ ծանր հոգէն, Երուսաղէմայ վանքն աւելի մեծ համակրութիւն մը կրսպասնայ գաւառներէն, եւ տղայք ալ կրթուելէ ետեւ իրենց երկիրը դառնալու չեն դժկամակիր, գաւառներն ալ տեղացի գաստատուներ կունենան զորոնք իրենց մէջ հաստըտելու շատ դժուարին է, չըսենք անկարելի։

Այս մասին Երուսաղէմայ մօտ Յունաց Լաւռավանքին մէջ եղած գիշերօթիկ դպրոցը կրնայ օրինակ առնուիլ։

Եւ արդարեւ եթէ Ս. Երուսաղէմայ աթոռն այս եւ այսպիսի ընդհանրական պարտականութիւններ չունենար, եւ հետեւաբար եթէ Ազգն այս եւ այսպիսի ընդհանրական ծառայութիւններ չսպասէր անկէ, նոր Պատրիարքի ընտրութեան խնդրոյն այնչափ կարեւորութիւն չէր տար։

Ուստի եղած ընտրութեան համար չնորհակալ կրլլանք Ազգային Վարչութենէն սա նկատմամբ, որ իր նպատակը ժամանակիս պահանջմանց ոգին հասկըցող մէկն ընտրել էր։ բայց մեր նախատեսութիւնը փորձելու համար՝ դիտելու ինքնուրոյնքնիս ալ պարտք կը համարինք՝ի գործ դնել։

Առանց աշխատութեան երկիրն ուզուած պտուղը չը տար։ բայց կան երկիրներ ալ որ աշխատութեան փոխարէն սպասուած պտուղը չեն կրնար տալ։ ասանկներն ամուլ կամ անբերբեր կը կոչուին։

Ազգային օրինաւոր իշխանութիւնն աշխատեցաւ, Ս. Երուսաղէմի վանուց բարեկարգութեան սերմը պատրաստեց։ սպասենք ուրեմն Աշակին աշխատութեանն ու երկրին տալիք բերքը, եւ մտածենք որ Աշակը ժիր եւ աշխատասէր, երկիրն ալ արգաւանդ եւ պտղաբեր ըլլայ։

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Ե. ՓԻՒՐՃԵԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, ՖԻՆՃԱՆՃԻՔԼԱՐ